

Венцислав АЛАБАЧКИ

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България

ГРАДСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ КАТО ТЕОРЕТИЧЕСКА ПЕРСПЕКТИВА ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ

Ventsislav ALABACHKI

“St. Kliment Ohridski” University of Sofia, Bulgaria

THE URBAN REVOLUTION AS A THEORETICAL PERSPECTIVE FOR THE STUDY OF BULGARIAN HISTORY

This paper presents a possibility to study Bulgarian history beyond the official liberal social and scholarly paradigm. It considers the question of whether it is necessary to examine Bulgarian history within the framework of a civilizational approach, which is outside the linear and progressivistic conception of historical development. The term urban revolution was coined by the Russian geopolitician Vadim Tsimburski on the basis of Spengler’s philosophy of history. In this context, it is relevant to construct Bulgarian civilizational historiography, which will make an attempt to look upon Bulgarian history as a product of the country’s own making, but, at the same time, intertwined with external models of modernization.

Keywords: urban revolution, philosophy of history, political theology, Bulgarian civilizational historiography, modernization, autopoiesis.

Актуалният социално-научен и политически дебат не допуска анализ на българската историческа онтология отвъд либерално- марксисткия идеен консенсус. Основните насоки на теоретическа рефлексия върху прехода в България, като вече състояла се история, са либерални и марксистки (Симова 2012). Тук не става въпрос за критически бележки по адрес на българската историческа наука. Известно е, че в повечето случаи тя проблематизира и анализира историческото развитие през призмата на идеите за българската нация и националното развитие дори и в рамките на марксистката историография. В този контекст е проблематична и дори съмнителна липсата на усет за историзъм у съвременните български социални и в частност политически науки. Тук се поставя въпросът дали българските социални науки създават евристически модели на изследване, които са адекватни на противоречивото развитие на българската историческа онтология. Разбира се, това е огромен проблем и тук ще се скицират само няколко основни тезиса, които очертават проблемно-предметни полета, които биха могли да бъдат алтернатива на установените либерални и марксистки социално-научни теории за

изследване на изключително сложната, според нас, българска историческа онтология.

1. Културни и теологически предпоставки на социалните теории

Всяка социално-научна теория се основава на три постановки – представа за човека, представа за обществото, философия на историята. Антропологията, която се занимава с представата за човека, се базира на определени епистемологични постановки, които имат културно и цивилизационно онтологически зависим характер, въпреки опитите на либералните теории да конституират универсална природа на човека (Де Бенуа 2009). Културно и цивилизационно зависимият характер на антропологията се изразява в теологията. Съществуват различни представи за Бога, а оттам и за човека – православна, католическа, ислямска и т.н. Според немския юрист и геополитик Карл Шмит всички учения за държавата имат за основа секуларизирани богословски понятия (Schmitt 1979: 49). Според Шмит съгласуването на теологическия и метафизическия светоглед с образа на държавата може да се установи навсякъде в историята на човешкото мислене, неговите най-прости примери са идейните взаимовръзки между монархия и монотеизъм, конституционализъм и деизъм (Schmitt 1930: 30). С прилагане на това разбиране за основата на епистемологията на социалните теории се извежда и проблемът за културно-цивилизационната и теологико-онтологическата детерминация на секуларизираните концепции за обществото и за философията на историята. Според Джон Милбанк обектите на модерната политическата наука и модерната социология са теологическо изобретение на специфичен вид теология (Milbank 2006: 13). В този смисъл модернизацията като същност на социалните, политическите и историческите процеси, протекли в Западна Европа, има специфичен културно-исторически и теологичен генезис от предимно протестантски и католически характер. Според нас е възможно от тази гледна точка да се говори и за православна модернизация. Въпреки опитите съвременната история на българското общество да се обясни като следване единствено на западни образци на модернизация, се наблюдава пречупване на тези образци през онтологията на вътрешно произведената българска историческа действителност. Така се поставят въпросите: дали вестернизацията е единствено възможна перспектива на модернизация и дали тя е универсална; дали в действителност всички общества и политически системи в целия свят се подчиняват на закономерностите на историческото развитие, открити от западните концепции за универсална философия на историята.

2. Цивилизационна историософия и Консервативна революция

Философията на историята търси универсални закономерности на развитието на историческия процес. От друга страна, според Аксючиц (2014) *“...предметът на историософията се явява съдбата на субекта на историческото действие, животът на историческите организми. Затова във*

философията на историята се изучават общи рационалистични закони, а в историософията – екзистенциални персоналистични принципи. Понятно защо за историософския подход, изучаващ живия субект на историята, по-плодотворна е Платоновата философска традиция, синтезираща рационалистическа и художествена методология“. Именно цивилизационната концепция на Освалд Шпенглер, която е в смислова връзка с Платоновата философска традиция, за разлика от теорията на Тойнби, която е в смислова връзка с Аристотеловата такава (Вацев 2012), се основава на физиогномичен подход, който открива своеобразното и есенциалното в живота на историческите субекти. Тук е уместен въпросът какво място е отредено на българското общество като жив, своеобразен исторически субект в рамките на теориите за прогреса като универсален външен императив, независимо дали в либерален или марксистки вариант. Либералните и марксистките социални теории, особено теориите за прехода, виждат българската модернизация единствено като догонваща модернизация (Проданов 2012). Не остава място за анализ на собствено произведената социално-историческа динамика, която въпреки това съществува и притежава собствена субектност. В такъв контекст според нас би било уместно теоретичното, а не конюнктурно актуализиране на концепциите на Консервативната революция и тяхното съчетаване с подходите на цивилизационната историософия на Освалд Шпенглер. Консервативно-революционен подход за изследване на историята, социалните процеси и политиката означава едновременно разглеждане на проблемите на национално-освободителната борба, на социалната революция и преоткриване на собственото (Mohler 1989). Консервативното начало в случая е възможността да се открият собствени социални и политически образци в самата българска история, а революционното е да се намерят идейно-теоретични пътища и способности българското общество да приложи тези образци в съвременните условия на външен модернизационен натиск.

3. Понятието градска революция на Вадим Цимбурски

Руският геополитик и социален философ Вадим Цимбурски дефинира понятието *градска революция*, за да определи социалната динамика на цивилизациите като се опира на Шпенглеровата цивилизационна историософия. Според него „ако се вгледаме в съдържанието на формативния цикъл на цивилизациите – високите култури, ще се установи, че в центъра на този цикъл се оказва преходът от високата култура на аграрно-съсловното общество с въздигнатата от него сакрална вертикала, която проектира неговата структура и геополитика в план на последни световни причини и цели, към културното и политическото господство на града с неговите особени, отчуждени от вегетативните ритми на земята майка свету-сещане и жизнен стил. Този културно-политически преврат или градска революция често придобива облик на идеологическа или религиозна революция, която начертава нов път на спасение или предлага нов способ

за космическо оправдание за гражданина, повече отговарящ на особеностите на неговия жизнен и духовен опит.“ (Цымбурский 2007: 139). Това определение на градската революция хвърля светлина върху промяната в теологията и есхатологията на определена цивилизация. Теологията в условията на градска революция преосмисля отношението на човека към Бога и самата тя предизвиква и обосновава процеса на секуларизация. По този начин светските идеологии се провиждат като градски версии на теологиите. Както посочва Макс Вебер (2005: 28) по отношение на протестантската реформация, тя „... не е отстраняване на църковното господство над живота, а много повече смяна на формата на това господство с друга.“ Градската революция се разгръща в историята на определена цивилизация като сблъсък на реформационни и контрареформационни вълни: „Градската революция чрез духовна реформация определя облика на съответното общество. Реформацията в съпроводена от контрареформация. Това е опит да се модифицират ориентацията на аграрно- съсловната висока култура като се приспособят към менталността и светоусещането на гражданина от реформационните времена. Такава е например фазата на реформация и контрареформация в Европа 16–17 в. – край на феодализма и въздигане на третото съсловие с неговите нови идеи.“ (Цымбурский 2007: 139). Българската градска революция като дълъг цивилизационно-исторически процес започва в средата на 19-ти век и все още не е завършила. Българското общество до средата на 20-ти век е аграрно общество с малки наченки на култура от градски тип. По времето на политическия режим на социализма се разгръща реформационната вълна и, колкото и парадоксално да изглежда, в ход е православна градска революция, която съществува като поетика на българската история и политика, скрита под мимезиса на марксистката концептуална схема. Това е социокултурна псевдоморфоза, обусловена от сложното историческо взаимодействие между Западната цивилизация и българското общество като част от Славяно-гръко-православната цивилизация. Понятието псевдоморфоза, освен че разкрива сложността на историческото взаимодействие между двете цивилизации, поставя и проблема за съвместното съществуване на социално-исторически и политически форми, които са на различна стадиално-времева възраст и имат различно съдържание, породено от различен теологически и онтологически генезис.

4. Българската историческа онтология през призмата на градската революция

Българската историческа онтология е хронополитически¹ двуразмерна. Българската градска революция като автономен цивилизационен ход притежава

¹ *Хронополитика* – изучаване на нееднородността на историческото време, изменящо се в неговите конюнктури и тенденции от гледна точка на използването им за постановка и достигане на политически цели; термин, образуван по аналогия с *геополитика* (Цымбурский 2007: 133).

собствена историческа стадиалност и темпоралност в рамките на цивилизационната динамика на Славяно-гръко-православната цивилизация, върху които са наложени екзогенните историческа стадиалност и темпоралност на Западната цивилизация (Вацев 2008). В този контекст изследването на преплитането на социални теории с екзогенен цивилизационен характер, наложени върху автономния ход на българската цивилизационна динамика, може да предложи по-реалистична теоретическа евристика, която би способствала за по-адекватното разбиране на българската история и политика и възможността да се очертаят перспективи за бъдещо автопоетично развитие на социокултурния и идейно-политическия живот в България. В очертанията на подобна проблематика може да се положи следната изследователска програма:

– Идентифициране на реформационните и контрареформационни вълни на българската градска революция.

– Анализ на реформационните и контрареформационните вълни в условията на социокултурна псевдоморфоза.

– Откриване на възможностите за преодоляване на псевдоморфизмите на базата на една православна политическа теология.

– Поставяне на проблема за автопоетичното развитие на българската история и политика.

Разбира се, такава изследователска програма може да послужи за изследването и на балканската историческа онтология, която трудно се поддава на анализ и разбиране единствено през призмата на линейната прогресистка онтология на западната философия на историята. Либерализмът и марксизмът са фундаментални социални теории, които имат за основа тази линейна онтология и тя едва ли е адекватна за изследване на многообразието и сложността на балканската история, която трудно може да се „напъха“ в тесните рамки на историческата схема Древност – Средновековие – Ново Време (Шпенглер 1995).

ЛИТЕРАТУРА/ BIBLIOGRAPHY

Аксючиц 2014: Аксючиц, В. Об историсофии. Прошлое и будущее. [**Aksyuchits 2014:** Aksyuchits, V. Ob istoriosofii. Proshloye i budushcheye.] <<http://www.apn.ru/publications/article31061.htm>> последно посещение на 02.09.2015.

Вацев 2008: Вацев, В. Балканските модернизации и псевдоморфизми. // *Национално, балканско, европейско - конвергентност и дивергентност*. Проданов, В. (ред.). София. [**Vatsev 2008:** Vatsev, V. Balkanskite modernizatsii i psevdomorfizmi. // *Natsionalno, balkansko, evropeysko - konvergentnost i divergentnost*. Prodanov, V. (red.). Sofiya]

Вацев 2012: Вацев, В. Политическото православие и постмодерността. // *Нова Зора*, № 49 [**Vatsev 2012:** Vatsev, V. Politicheskoto pravoslavie i postmodernostta. // *Nova Zora*, № 49] <http://www.zora-news.com/index.php?option=com_content&view=article&id=4881:politi4eskotopravoslavieipostmodernostta&catid=432:broi-49-2012&Itemid=123>, последно посещение на 14. 01. 2013).

Вебер 2005: Вебер, М. *Протестантската етика и духът на капитализма*. София: Гео Милев. [**Veber 2005:** Veber, M. *Protestantskata etika i duhat na kapitalizma*. Sofiya: Geo Milev].

Де Бенуа 2009: Де Бенуа, Ал. *Против либерализма. К Четвртој политическој теориј*. Санкт Петербург: Амфора. [De Benua 2009: De Benua, Al. *Protiv liberalizma. K Chetvrtouy politicheskoy teorii*. Sankt Peterburg: Amfora].

Проданов 2012: Проданов, В. *Теорија на българският преход*. София: Захарий Стоянов. [**Prodanov 2012:** Prodanov, V. *Teoriya na balgarskiya prehod*. Sofiya: Zahariy Stoyanov].

Симова 2012: Симова, О. Теоретични рефлексии върху прехода в България. Подходи към проблема. // *Изследователски методи и технологии в социалните и икономическите науки*. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски. [**Simova 2012:** Simova, O. *Teoretichni refleksii varhu prehoda v Bulgariya. Podhodi kam problema. // Izsledovatelски методи i tehnologii v sotsialnite i ikonomicheskите науки*. Plovdiv: UI Paisiy Hilendarski].

Цымбурский 2007: Цымбурский, В. *Остров Россия. Геополитические и хронополитические работы 1993-2006*. Москва: РОССПЭН. [**Tsyburskiy 2007:** Tsyburskiy, V. *Ostrov Rossiya. Geopoliticheskiye i khronopoliticheskiye raboty 1993-2006*. Moskva: ROSSPEN].

Шпенглер 1995: Шпенглер, О. *Залезът на Запада. Опит за морфология на световната история. Форма и действителност*. Т. 1. София. [**Shpengler 1995:** Shpengler, O. *Zalezat na Zapada. Orit za morfologiya na svetovnata istoriya. Forma i deystvitelnost*. T. 1. Sofiya].

Milbank 2006: Milbank, J. *Sociology and social theory. Beyond secular reason*. Oxford: Blackwell Publishing.

Mohler 1989: Mohler, A. *Die Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932. Ein Handbuch*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Schmitt 1930: Schmitt, C. *Staatsethik und pluralistischer Staat*. Kant-Studien 35. Berlin: Walter de Gruyter.

Schmitt 1979: Schmitt, C. *Politische Theologie. Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität*. Berlin: Duncker und Humblot.